

MALMÖ HÖGSKOLA
FAKULTETEN FÖR
HÄLSA OCH SAMHÄLLE

RISKFYLLEDA RELATIONER

EN KARTLÄGGNING AV RISKFAKTORER FÖR
DÖDLIGT VÅLD I NÄRA RELATION

THERÉSE SANDBERG

RISKFYLDA RELATIONER

EN KARTLÄGGNING AV RISKFAKTORER FÖR DÖDLIGT VÅLD I NÄRA RELATION

THERÉSE SANDBERG

Sandberg, T. Riskfyllda relationer. En kartläggning av riskfaktorer för dödligt våld i nära relation. *Examensarbete i kriminologi 15 högskolepoäng*. Malmö högskola: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för kriminologi, 2012.

Syftet med föreliggande kandidatuppsats har varit att utifrån forskning om riskfaktorer, redogöra för vilka riskfaktorer gärningsmän har som utövar dödligt våld mot en kvinna i en nära relation. En nationell och internationell forskningsöversikt genomfördes samt en kvantitativ innehållsanalys av tio domslut från olika Tingsrätter i Sverige. Sammantaget så visar nationell och internationell forskning att de vanligaste riskfaktorerna för dödligt våld är separationsproblematik hos gärningsmannen, drog/alkoholmissbruk, tidigare utsatt offret för partnervåld, samt arbetslöshet.

Innehållsanalysen av domsluten bekräftar den vetenskapliga forskningen där de vanligaste riskfaktorerna för brottet är en problemfylld relation, utsatt offret för tidigare hot om våld, kontrollbehov, separationsproblematik samt sexuell svartsjuka. Mer forskning efterfrågas kring depression hos gärningsmannen vid brottet, som både litteraturgenomgången och innehållsanalysen visade vara en riskfaktor. Ytterligare forskning efterfrågas också om styvbarn och hög åldersskillnad mellan offer och gärningsman, som den internationella forskningen visade verka som riskfaktorer. Denna kandidatuppsats bidrar till kunskapsläget i Sverige över riskfaktorer hos gärningsmän för dödligt våld i nära relation.

Nyckelord: dödligt våld i nära relation, gärningsman, innehållsanalys, partnervåld, riskfaktor

RISKY RELATIONSHIPS

A SURVEY OF RISK FACTORS IN INTIMATE PARTNER HOMICIDE

THERÉSE SANDBERG

Sandberg, T. Risky relationships. A survey of risk factors in intimate partner homicide. *Degree project in criminology 15 credits*. Malmö University: Faculty of health and society, Department of Criminology, 2012.

This Bachelor's thesis has sought to investigate the offender risk factors for intimate partner homicide based on prior research. A national and international literature research review was performed as well as a quantitative content analysis of ten court cases from different District courts in Sweden. The literature research review shows that the most common risk factors for intimate partner homicide are separation problems, drug/alcohol addiction, prior spousal violence, and unemployment. The content analysis confirms these results and shows that the most common risk factors in the ten court cases comprised a problematic relationship, prior threats of violence towards the victim, controlling behaviour, separation problems and sexual jealousy. More research is needed regarding depression in the perpetrator at the time of the crime, which both the literature review and the content analysis proved to be a risk factor for intimate partner homicide. The international literature also showed that stepchildren living at home, as well as a big age difference between the perpetrator and the victim, proved to be risk factors and further research is needed regarding this. This thesis contributes to the field of knowledge in Sweden on risk factors in the perpetrator for intimate partner homicide.

Keywords: content analysis, intimate partner homicide, perpetrator, risk factor, spousal violence

FÖRORD

Ett stort tack till min handledare Caroline Mellgren för en god handledning och god vägledning i arbetet med denna kandidatuppsats.

Therése Sandberg
Malmö, 2013-05-20

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	4
1. BAKGRUND.....	6
1.1. Syfte.....	7
1.2. Frågeställningar.....	7
1.3. Begreppsdefinitioner.....	7
1.4. Disposition.....	8
2. RISKFAKTORER I TIDIGARE FORSKNING.....	8
2.1. Forskningsöversikter.....	9
2.2. Kvalitativa intervjuer.....	10
2.3. Analyser av rättsfall.....	12
2.4. Komparativa studier med kontrollgrupp.....	14
3. METOD.....	15
3.1. Litteraturöversikt.....	16
3.1.1. Litteratursökning.....	16
3.1.2. Inklusionskriterier.....	16
3.1.3. Exklusionskriterier.....	18
3.2. Kvantitativ innehållsanalys.....	19
3.2.1. Material.....	19
3.2.2. Urval.....	19
3.2.3. Begränsningar.....	20
3.3. Etiska överväganden.....	21
4. RESULTAT.....	22
4.1. Sammanfattning av tidigare forskning.....	22
4.2. Sammanfattning av domslut.....	26
5. DISKUSSION.....	29
5.1. Metoddiskussion.....	29
5.2. Resultatdiskussion.....	29
5.3. Framtida forskning.....	32
REFERENSER.....	33
BILAGOR.....	36

1. BAKGRUND

Varje år polisanmäls ett stort antal fall av partnervåld i Sverige och övriga delen av världen. År 2012 inkom 28 300 anmälningar till Sveriges polismyndigheter (Brottsförebyggande rådet, 2012). Detta är den officiella siffran eftersom man antar att mörkertalet är stort, studier föreslår exempelvis att så många som 80 procent av incidenterna aldrig anmäls (Brottsförebyggande rådet, 2002). Av dessa 28 300 misshandelsfall så mördas ca 17 kvinnor per år av en gärningsman som hon har eller har haft en nära relation till (Rying, 2007). Denna siffra är relativt liten i förhållande till det antal fall av relationsvåld som polisanmäls varje år. Detta illustreras av att 0.36 mord per 100 000 invånare årligen sker i Sverige, vilket kan jämföras mot 356 polisregistrerade fall av partnervåld på 100 000 invånare i landet (Rying, 2001). Trots att denna siffra är förhållandevis liten, så kan man som forskare fråga sig vad som är bakgrunden till brottet; vad är det som gör att just dessa 17 fall slutar i mord? Finns det kända forskningsbelagda riskfaktorer för dödligt våld mot en kvinnlig partner? Dessa frågor jag kommer jag att behandla i föreliggande kandidatuppsats som utgår ifrån manlig gärningsman och kvinnligt offer.

Att döda en annan människa anses utav samhället ofta som det allvarligaste brottet en människa kan begå, detta visas till exempel genom att straffsatsen för mord har påföljden livstids fängelse som är lagens strängaste straff i Sverige (Wennberg, 2008). När brottet sker i en familjekontext där gärningsman och offer har haft en tidigare relation, finns det ofta ytterligare offer inblandade i form utav parets eventuella barn och släktingar, så kallade indirekta offer (Riggs & Kilpatrick, 1990). Det är således inte enbart gärningsmannen som får ta konsekvensen av sitt handlande, utan de indirekta offren påverkas också för resten av livet när en nära anhörig för tidigt rycks bort ur deras liv. På grund utav brottets allvarlighetsgrad ligger det i hela samhällets intresse och ansvar att arbeta för att reducera risken för att brottet ska ske. Det är här den kriminologiska vetenskapen kommer in då kriminologin kan bidra med en analytisk förklaring av problematiken och psykologin bakom brottet, som i sin tur kan leda till adekvat brottsprevention.

Även om flertalet håller med om att dödligt våld i nära relation är ett stort samhällsproblem, så är forskningen i Sverige inom detta område begränsad. Den forskning som har bedrivits har ofta utgått ifrån sårbarhetsfaktorer hos offret i stället för riskfaktorer hos gärningsmannen (Rying, 2001; Rying, 2007; Belfrage & Rying, 2004). Så sent som 1 januari 2012 tillsattes en så kallad "haverikommission" där Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att utreda varje enskilt fall av dödligt våld mot en kvinna, med syftet att ta reda på var samhället brustit för att förhindra att nya mord sker (Motion 2012/13: SO267). Socialstyrelsen har fått kritik från Stadskontoret för att denna utredning drar ut på tiden och för att man så sent som i slutet av 2012 inte hade utrett ett enda fall av dödligt våld (Stadskontoret, 2012). Till dagens datum har inte någon ny information framkommit som tyder på att detta har ändrats.

Mer kunskap och kartläggning behövs över området och det är därför jag har valt att skriva min kandidatuppsats inom detta ämne. Jag har valt att avgränsa studien till att enbart fokusera på just riskfaktorer hos gärningsmannen eftersom denna del också har betydelse i en riskanalys för brottet. Sårbarhetsfaktorer hos offret är visserligen en viktig del, men eftersom forskningen kring riskfaktorer hos

gärningsmannen är så pass begränsad så har jag med denna uppsats velat förbättra det rådande kunskapsläget över just denna del. Kan man utröna vilka riskfaktorer en gärningsman har som har dödat en före detta partner, kan samhället på ett bättre sätt samverka för att åtgärda dessa så att färre kvinnor mördas varje år. Socialstyrelsens "haverikommission" har i uppdrag att titta på olika samhällsinstanser för att se hur dessa kan förbättras för att nå målet med färre kvinnomord i nära relation (Motion 2012/13: SO267). Detta innefattar bland annat att se över lagstiftning över området samt få en uppfattning över hur polisen kan vara ett synligare stöd för offret genom att exempelvis ha obligatorisk poliseskort av kvinnor som hämtar tillhörigheter i sin gamla bostad (a a.). Vidare omfattas "haverikommissionen" av förslag såsom att förbättra kommunernas arbete med skyddat boende genom bättre strukturering och fler kvinnojourer i landet, för att nämna några förslag (a a.). Man kan anta att en utredning gällande denna problematik kan bidra till en bättre dialog mellan exempelvis polis och kommun, men motionen vittnar än en gång om att mycket av resurserna går åt till offret. Samma samhällsinstanser såsom polis och kommun måste också ha kunskap om hur de ska hantera en gärningsman och hur de ska samarbeta uti kring dennes riskfaktorer.

Kartläggningen av riskfaktorer består av en litteraturöversikt där vetenskaplig forskning presenteras som lyfter fram riskfaktorer hos gärningsmannen. För att se om riskfaktorerna överensstämmer med begångna mord i Sverige kommer en jämförelse också göras där riskfaktorerna från forskningen ställs emot ett urval av rättsfall gällande dödligt våld i nära relation.

1.1. Syfte

Syftet med denna kandidatuppsats är att utifrån forskning om riskfaktorer redogöra för vilka riskfaktorer gärningsmän har som utövar dödligt våld mot en kvinna i en nära relation. Riskfaktorerna kommer att jämföras mot ett urval domar bestående av mord och mordförsök för att se om resultatet går att applicera på svenska domslut och bidra till större förståelse av varför cirka 17 kvinnor mördas av en närstående varje år.

Utifrån syftet har två frågeställningar utarbetats.

1.2. Frågeställningar

- Vilka riskfaktorer har utifrån forskning identifierats hos gärningsmän som har dömts för dödligt våld mot en kvinna i en nära relation?
- Kan dessa riskfaktorer appliceras på gärningsmän dömda för dödligt våld mot en kvinna i nära relation i Sverige?

1.3. Begreppsdefinitioner

Några centrala begrepp återkommer i uppsatsen och kräver därför inför den vidare läsningen en närmare redogörelse.

Risikfaktor

Begreppet riskfaktor utgår i uppsatsen efter Burts (2001) definition som menar att riskfaktorer är element som i någon form är statistiskt relaterade till ett utfall (i

detta fall dödligt våld). Detta element måste ha inträffat före utfallet för att räknas som en riskfaktor, exempelvis så måste individen uppvisat riskfaktorn före brottet (Burts, 2001). Riskfaktorer kan i sin tur delas in i statiska och dynamiska (Hanson, 1998). Statische riskfaktorer är konstanta och kan ej förändras. Man talar ofta om att dessa faktorer redan har påverkat individen och är historiska. Det kan exempelvis innefatta anknytningsproblematik i barndomen eller andra störningar hos individen som påverkar dennes väg in till kriminalitet (a a.). Dynamiska riskfaktorer är föränderliga faktorer som kan predicera återfall i kriminalitet, exempelvis ett alkoholmissbruk (a a.). Dessa är faktorer som påverkar individen i nutid och många gånger utgår brottsprevention ifrån dessa då man kan sätta in behandling (a a.). Demografiska riskfaktorer är socioekonomiska karakteristika såsom ålder, kön, socioekonomisk status, förkortad SES (Capaldi et al. 2012).

Våld i nära relation

Nära relation innebär att offer och gärningsman ska ha varit ett par vid tiden före eller under brottet. Även nyligen avslutade relationer ingår här. Gärningsmannen ska ha varit make, sambo eller pojkvän till offret. Familjerelationer såsom bror eller far som gärningsman har utgått på grund utav uppsatsens avgränsning, men också för att gärningsmannaproblematiken kan skilja sig åt mellan partnervåld och familjevåld. Våld innefattar fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld (Socialstyrelsen, 2013). Om våldet leder till att offret avlider så betecknas brottet som dödligt våld (Rying, 2001).

Stalkning

Enligt Brottsbalken (1962:700) kapitel 4, § 4b innebär stalkning olaga förföljelse som av offret uppfattas som kränkande av dennes integritet. Begreppet innefattar brottsliga handlingar exempelvis misshandel och hemfridsbrott eller där gärningsmannen systematiskt förföljer och kartlägger offret.

1.4. Uppsatsens disposition

Uppsatsen är uppdelad i fem kapitel. Kapitel 1 innehåller en bakgrund till riskfaktorer hos gärningsmannen i brottet dödligt våld i nära relation. I kapitel två redovisas tidigare vetenskaplig forskning över området. I kapitel tre redovisas uppsatsens metodologiska utgångspunkt där en beskrivning av innehållsanalysen och litteraturgenomgången presenteras. Resultatet av litteraturgenomgången och innehållsanalysen redovisas i kapitel fyra. En avslutande diskussion förs i kapitel fem som diskuterar studiens metodval, resultat och behov av framtida forskning.

2. RISKFAKTORER I TIDIGARE FORSKNING

Nedan presenteras empirisk forskning som berör riskfaktorer hos gärningsmän för brottet dödligt våld i nära relation. De olika studierna utgår ifrån vilka riskfaktorer som har haft störst betydelse för gärningsmannen och brottet. Studierna är indelade efter vilken metod som har använts i vardera undersökning och innefattar forskningsöversikter, kvalitativa intervjuer, analyser av rättsfall samt komparativa studier.

Genom att dela in studierna efter vilken metod som har använts så kan man se om olika metoder kommer fram till samma typ av riskfaktorer. Detta stärker validiteten i uppsatsen. Forskningsöversikter är inte i metodologisk bemärkelse en metod eftersom dessa innehåller flertalet studier som i sin tur har använt sig av olika metoder. Resultatet från forskningsöversikter är ändå relevant då dessa har fördelen att de tittar på flera riskfaktorer samtidigt och kan jämföra dessa mot varandra samt urskilja hur resultatet ställer sig mot resterande studier. Kapitlets genomgång är utgångspunkt för den jämförelse som senare kommer ske mot domsluten. Av dispositionsmässiga skäl så beskrivs litteraturöversiktens tillvägagångssätt i metodavsnittet.

2. 1. Forskningsöversikter

Aldridge & Browne (2003) har genom en forskningsöversikt över 22 empiriska studier i första hand utförda i Storbritannien, USA, Kanada och Australien, undersökt riskfaktorer för dödligt våld i nära relation. Författarna kunde identifiera nio riskfaktorer som var speciellt utmärkande då dessa förekom mest frekvent i studierna. Dessa var: utsatt för/bevittnat våld i barndomen, typ av förhållande till offret, stor åldersskillnad mellan offer och gärningsman, drog och alkoholmissbruk, sexuell svartsjuka, separation, stalkning, personlighetsstörning och tidigare våld mot offer (a a.). Bland de statistiska riskfaktorerna, fann man att många gärningsmän hade bevittnat eller själv utsatts för fysiskt våld från andra familjemedlemmar i sin barndom. Denna riskfaktor gällde dock generellt för gärningsmän som utfört våldsbrott och kunde inte tillskrivas enbart gärningsmän som dödat en partner (a a.). Personlighetsstörning hos gärningsmannen var en stark riskfaktor, där män med överkontrollerande personlighetsstörningar som dödade sin partner när hon ville avsluta förhållandet, var mest förekommande. Man fann även att det var vanligare att gärningsmän med antisocial personlighetsstörning dödade sin partner med motivet ekonomisk vinning, exempelvis för att få åtkomst till offrets livförsäkring (a a.). Det var störst risk för dödligt våld om offret var tio år yngre än gärningsmannen. Samtliga 22 studier uppvisade tidigare våld mellan gärningsman och offer och var således en stark riskfaktor. Forskning från USA, Kanada och Storbritannien visade dessutom att upprepat våld mot offret var förekommande i 25- 65 procent av fallen som slutade i mord (a a.). Bland de dynamiska riskfaktorerna fann författarna att det var störst risk för dödligt våld om offer och gärningsman inte var gifta utan levde i ett samboförhållande eller som flickvän/pojkvän samt om paret inte hade gemensamma barn ihop. Vidare fanns en tydlig korrelation mellan dödligt våld och drog och alkoholmissbruk hos gärningsmannen (a a.). Omfattande forskning presenterades kring riskfaktorerna separation och sexuell svartsjuka som påvisade att gärningsmän ofta blir kraftigt provocerade och reagerar med våld när kvinnan nämner separation (a a.). Ofta skapar gärningsmannen egna föreställningar om att kvinnan är otrogen vilket ökar faran för kvinnan. Många av morderna skedde i relation till en separation och studier påvisade att det är störst risk för mord att begås ju närmare i tiden separationen sker (a a.). Slutligen visade forskningsöversikten att många av offren hade anmält gärningsmannen för stalkning, där forskning från samtliga länder i studien visar att det är större risk för dödligt våld om gärningsmannen som utövar stalkning har haft ett förhållande med offret. Ett flertal av studierna ansåg att stalkning bör ses som en riskfaktor för dödligt våld i nära relationer (a a.).

I en annan amerikansk forskningsgenomgång som sträcker sig mellan åren 1997-2007, presenterar Campbell et al. (2007) riskfaktorer för dödligt våld i nära relation utefter hur stark de vetenskapliga bevisen är mellan olika riskfaktorer och dödligt våld (a a.). Den starkaste riskfaktorn för dödligt våld var tidigare fysiskt våld mot offret (a a.). Övriga riskfaktorer hos gärningsmannen var: stalkning, separation, tidigare hot om att döda, vapen i hemmet, våldtäkt, våld under offrets graviditet, alkohol och drogmissbruk, psykisk sjukdom och tidigare försök till strypning. Man fann att gärningsmän som misshandlat offret tidigare men aldrig polisanmälts var en stark riskfaktor för dödligt våld. Dessa hade i större grad haft kontakt med psykiatri på grund utav depressioner och dessa gärningsmän begick också självmord efter brottet i högre grad än övriga gärningsmän (a a.). Man fann också att styvbarn i hemmet som ej var gärningsmannens biologiska barn var en riskfaktor för dödligt våld mot mamman. Den största demografiska riskfaktorn var arbetslöshet. Författarna fann ett starkt samband mellan dödligt våld mot en kvinna och självmord (a a.). Här var den starkaste riskfaktorn för brottet depression hos gärningsmannen. Psykisk sjukdom var den riskfaktor som forskningen visade ha mest varierande resultat utikring, men författarna spekulerade i att detta kan bero på att den psykisk sjukdom är svår att mäta. Speciellt om gärningsmannen tagit livet av sig i samband med brottet då det finns svårigheter att bedöma en individs psykiska tillstånd när individen är avliden (a a.).

Capaldi et al. (2012) har i en systematisk litteraturöversikt innehållande 228 artiklar studerat riskfaktorer för partnervåld. Undersökningstiden sträckte sig från 1970 till 2011. På grund utav det långa tidsspännat så kunde forskarna urskilja den historiska utvecklingen av vetenskaplig forskning som skett i framförallt USA, Kanada, Storbritannien, Nya Zeeland och Australien (a a.). Forskarna kunde med litteraturöversikten visa att forskning gällande riskfaktorer för partnervåld har gått framåt i snabb takt de senaste tio åren. År 1996 började man forska mer systematiskt utikring riskfaktorer och mellan 2001 och 2011 publicerades flest publikationer (a a.). Författarna redovisar forskning som visar att de starkaste demografiska riskfaktorerna för partnervåld är arbetslöshet och låg inkomst. Höga nivåer av ackumulerad stress, inklusive ekonomisk eller arbetsrelaterad stress är också predicerande för partnervåld (a a.). Kontextuella riskfaktorer såsom bostadsområde och skola påverkar inte gärningsmannens våldstendenser mot partnern. Likaså fann forskarna låg koppling mellan partnervåld och tidigare utsatthet och erfarenhet av våld i gärningsmannens barndom (a a.). Man fann ett samband mellan depression och partnervåld, men detta samband var inte starkt i den multivariata analysen. Man konkluderade ändå att resultaten indikerar att depressiva symptom kan vara en riskfaktor, möjligen på grund utav dess symptom av irritation och negativitet. Stark oenighet mellan paren var en stark predikator för våld följt av problemfylld relation (a a.). Man fann inget tydligt samband mellan alkohol och partnervåld men ett visst samband för droger och partnervåld. Gärningsmän som var gifta med offret hade lägst risk för partnervåld medan separerade kvinnor hade högst risk att utsättas av våld från deras före detta män (a a.).

2.2. Kvalitativa intervjuer

Många studier har jämfört gärningsmän som dödat en partner mot en kontrollgrupp av andra gärningsmän. Två studier framträder dock i den tidigare

forskningen som i stället har utfört kvalitativa intervjuer med gärningsmän som dödat en partner för att ta reda på hur gärningsmännen själva tänker kring brottet.

I Israel studerades 15 gärningsmän i ett högrisk fängelse där männen hade gemensamt att de blivit dömda för mord, dråp eller försök till mord på sin kvinnliga partner (Elisha et al., 2010). Man ville med studien urskilja gärningsmännens typologi och se om de skiljde sig åt mellan varandra (a a.). Man utförde kvalitativa intervjuer med varje gärningsman och studerade domslut och rättspsykiatriska utlåtanden (a a.). Majoriteten av männen hade varit gifta med offret medan en var skild vid brottet.

Författarna kunde urskilja att kontroll var det vanligaste motivet som föregicks av separation och sexuell svartsjuka. Många av männen uppgav att de dödade sin partner då de fick vetskap om att kvinnan varit otrogen mot honom (a a.). När författarna kontrollerade uppgifterna i domsluten visade det sig att majoriteten gärningsmän och offer redan hade separerat innan mordet och kvinnan hade ingått ett nytt förhållande först efter separationen. Många av gärningsmännen hade vid tidpunkten för mordet också nya flickvänner (a a.). Hos åtta av gärningsmännen fanns en historia av problem i dennes barndom. Barnmisshandel, brist på föräldrakontroll och försummelse var vanligt i dessa fall. Flertalet gärningsmän berättade också att de i tiden före mordet mådde mycket psykiskt dåligt och översköldes av tankar som de inte kunde hantera (a a.). Författarna menar att detta stadium av psykisk stress projekterades mot offret vid mordögonblicket. Samtliga gärningsmän uppfattades av författarna som egocentriska utan uppvisad empati för offer. Av 15 gärningsmän hade 10 erhållit en diagnos för personlighetsstörning. Tre ansågs inte ha någon diagnos medan två aldrig hade blivit undersökta. Narcisistisk personlighetsstörning följt av borderline var de vanligaste diagnoserna (a a.).

I den andra kvalitativa studien redovisar (Dobash, Dobash, & Cavanagh, 2009) tidigare forskning som visar att män som blivit dömda för dödligt våld mot en kvinna ofta har begått brott innan mordet, har en kriminell karriär och har haft en problemfylld barndom. Mord på en partner sker ofta i kontexten av separation och svartsjuka (a a.). Det finns dock en mindre grupp män som dödar sin partner men som inte passar in i denna profil. Dessa män har ingen tidigare brottslighet och ses ofta som konventionella från samhällets sida (a a.). Författarna har studerat denna grupp närmare och jämfört och intervjuat 25 konventionella män som dödat sin partner utan tidigare kontakt med rättsväsendet mot 79 yrkeskriminella män i Storbritannien (a a.). I studien såg man att de yrkeskriminella verkade specialisera sig på våld mot kvinnor då många av dem hade blivit dömda för kvinnomisshandel innan brottet, fyra av dessa män hade också blivit dömda för mord på en tidigare kvinnlig partner (a a.). Den vanligaste våldsmetoden var någon form av vapen. För de konventionella gärningsmännen såg man att de hade en historia av oupptäckta våldsdåd mot en partner men att dessa brott aldrig blivit upptäckta. Den vanligaste våldsmetoden var strypning. I fängelset ansågs denna grupp gärningsmän lida av psykiska problem i högre utsträckning än de yrkeskriminella, främst depression (a a.). Det som också skiljde dessa män åt var att gruppen konventionella gärningsmän i högre utsträckning inte upplevde någon ånger för brottet eller empati för offret. Grupperna liknade varandra mest i relationen till offret, där 72 procent av de konventionella och 71 procent av de yrkeskriminella gärningsmännen uppgav att relationen med offret genomgående hade varit konfliktfylld och våldsam (a a.). Vid mordet var motivet separation och

svartsjuka lika vanligt bland båda grupper (Dobash, Dobash, & Cavanagh, 2009). Ytterligare en faktor som var stark hos båda grupper var att 80 procent av de yrkeskriminella och 73 procent av de konventionella hade en genomgående historik av svårigheter i sina relationer till kvinnor (a a.). Författarna konkluderar att konventionella gärningsmän ofta har en problematik som inte har blivit upptäckt och att de i vissa avseenden delar samma riskfaktorer som yrkeskriminella (a a.).

2.3. Analyser av rättsfall

Den nationella forskningen över dödligt våld domineras i hög grad av kriminologerna Mikael Rying och Henrik Belfrage.

Mikael Rying har på uppdrag av Brottsförebyggande rådet, BRÅ, författat två rapporter gällande dödligt våld mot kvinnor (Rying, 2001; Rying, 2007). Rapporten från 2001 är en genomgång av samtliga fall av mord, dråp och misshandel av dödligt våld mot en kvinna i nära relation mellan åren 1990-1999 i Sverige (Rying, 2001). Brå- rapporten från 2007 (Rying, 2007) är en mer detaljerad rapport som bygger på samma studie från 2001 med skillnaden att undersökningsåren är utökade från 1990 till 2004.

I de båda rapporterna har olika faktorer hos gärningsmannen analyserats utifrån årtalen för att bland annat kartlägga motiv, tidigare brottsbelastning och gärningsmannens psykiska kondition vid brottet (Rying, 2001; Rying, 2007). Under tidsperioden 1990-2004 dödades sammanlagt 253 kvinnor i Sverige av en man i en nära relation, med ett genomsnitt på 17 kvinnor per år (Rying, 2007). Siffran har legat någorlunda konstant under undersökningsåren vilket innebär att ingen påtaglig ökning eller minskning har gått att urskilja (a a.). En jämförelse av brottsutvecklingen från 1970-talet har också utförts som visar att brottet dödligt våld i nära relation har minskat mellan åren 1970-2004 med 20-30 procent (a a.). Av kvinnorna som har dödats så har 36 procent varit utsatt för våld och 42 procent för hot från samma gärningsman innan brottet begicks (Rying, 2001). Separationsproblem är det vanligaste motivet till brottet som uppgår till drygt 40 procent av fallen medan svartsjuka är näst vanligast och uppgår till drygt 20 procent (Rying, 2001; Rying 2007). Rying (2007) konstaterar att kvinnan har störst risk att utsättas för dödligt våld i samband med en separation från gärningsmannen, där de båda motiven separationsproblem och svartsjuka tillsammans står för det kontrollbehov som mannen har över kvinnan. I 31 utav fallen är gärningsmannens motiv psykiska problem och i 29 utav fallen missbruk (a a.). I 12 av fallen av psykisk problematik tog eller försökte gärningsmannen också ta sitt eget liv i samband med brottet och här hade majoriteten gärningsmän en depressionsdiagnos (a a.). Av de 78 procent av gärningsmän som genomgick en rättspsykiatrisk undersökning, RPU, fick 93 procent en psykiatrisk diagnos vid undersökningstillfället (a a.). Diagnoserna som var vanligast var personlighetsstörning och psykossjukdom där depressionsdiagnos även ingick (Rying, 2001; Rying, 2007). Medelåldern för gärningsmannen var 45 år och offret 43 år. Åldersfördelningen visade att risken ökade för att gärningsmannen tog livet av sig i samband med brottet ju äldre mannen var, vilket författaren kopplar ihop med psykisk sjukdom (Rying, 2007).

Vidare fann Rying (2007) nio fall med ekonomiska skäl som motiv och 28 fall som inte kunde kategoriseras och som hamnade under övrigt. De 29 missbruksrelaterade fallen ansågs till största delen röra sig om bagatellartade

motiv som uppkommit under rus (Rying, 2007). Okända motiv bestod av 11 fall vilket innebar att polisutredningen inte kunnat fastställa motivet (a a.). Rying (2007) spekulerar i att dessa fall troligen rör sig om att gärningsmannen förnekar brottet eller tog sitt liv i samband med brottet, men där man kan ana en förestående separation som ej varit offentlig, alternativt en icke diagnostiserad psykisk sjukdom hos gärningsmannen (Rying, 2007). Kniv och strypning var de vanligaste våldsmetoderna medan misshandel med dödlig utgång var mycket ovanligt (Rying, 2001; Rying 2007).

När det gäller gärningsmannens tidigare brottsbelastning hade 60 procent av gärningsmännen begått brott (Rying, 2001). Denna siffra hade minskat i den andra rapporten (Rying, 2007). De vanligast begångna brotten var olaga hot, våldsbrott och stöldbrott (Rying, 2007). Båda studierna påvisade att gärningsmännen var marginaliserade i samhället (Rying, 2001; Rying, 2007). I nära hälften av fallen var gärningsmannen arbetslös eller förtidspensionerad och hälften av dessa män kunde klassificeras som alkoholmissbrukare (Rying, 2001; Rying, 2007). Nära 50 procent av gärningsmännen var vid brottet alkoholpåverkade vilket enligt Rying (2007) innebär att alkohol har mindre betydelse för dödligt partnervåld än det dödliga våldet generellt, där 60 procent av gärningsmän är alkoholpåverkade.

I New Mexico, USA, har delstaten sedan 1997 arbetat i multidisciplinära team med forskning och prevention mot partnervåld (Banks, et al. 2008). Teamen består av representanter från rättsväsende, polis, hälsa och sjukvård samt olika organisationer som arbetar mot partnervåld. Målet har varit att komma fram till olika interventioner i samverkan genom att brottspreventivt arbeta utifrån brottets olika riskfaktorer. I en vetenskapligt publicerad studie från ett utav dessa team (Banks, et al. 2008), undersökte man om det var någon skillnad mellan dödligt våld där gärningsmannen tagit livet av sig efter brottet jämfört med de som inte tagit livet av sig. Man studerade 124 rättsfall, varav 78 fall bestod av dödligt våld mot en kvinna där gärningsmannen fortfarande levde och 46 fall av dödligt våld där mannen tagit livet av sig efter mordet. Morden hade ägt rum mellan åren 1993-2002 (a a.). Man kom fram till att gärningsmännen som hade tagit livet av sig efter mordet ofta var äldre än offret; i medelåldern eller äldre. Offer och gärningsman hade i större utsträckning varit gifta och den vanligaste våldsmetoden var skjutvapen (a a.). En stark koppling fanns mellan just skjutvapen och självmord. I flera utav fallen hade gärningsmannen inhandlat ett skjutvapen flera dagar före mordet, vilket författarna anser betyda att mordet och självmordet oftare är planerade gärningar hos gärningsmännen som begår självmord efter brottet (a a.). Depression i kombination med ett alkoholberoende, tillgång till vapen, och ett problemfyllt äktenskap var en dödlig interaktion av riskfaktorer hos gärningsmannen enligt författarna. Författarna föreslog att förebyggande åtgärder bör omfatta: identifiering och behandling av alkoholberoende, identifiering och behandling av depression samt att inköp av vapen för individer som uppvisar tecken på depression eller självmordstankar bör ses över (a a.).

McFarlane et al. (1999) har i en amerikansk studie studerat förekomst och frekvens av stalkning som inträffat inom loppet av 12 månader från ett mord eller försök till mord på en kvinnlig partner. 145 fall av mord och 65 fall av mordförsök ingick i studien och undersökningspopulationen sträckte sig över tio amerikanska städer mellan åren 1994-1998 (McFarlane et al. (1999). Man fann att

stalkning positivt korrelerade med risken för dödligt våld och kunde visa ett statistisk signifikant samband mellan fysiskt våld och stalkning. Ett något starkare samband mellan gärningsman och offer som haft ett förhållande gick att urskilja vilket dock ej var signifikant (a a.).

Författarna anser att stalkning är en riskfaktor för dödligt våld och att kvinnor som blir utsatt för partnervåld bör få kunskap om denna fara. I 76 procent av fallen av mordoffer och 85 procent av offer som överlevt ett mordförsök kunde man uppvisa minst en episod av stalkning från gärningsmannen (a a.). Lade man till fysiskt våld steg siffran för de som blivit utsatt för stalkning till 89 procent. Man drar slutsatsen att om offret blir utsatt för fysiskt våld innan mordet är det större chans att hon blir utsatt för stalkning (a a.). Bland de som blivit utsatt för ett mordförsök låg samma siffra på 91 procent (a a.).

2.4. Komparativa studier med kontrollgrupp

Belfrage & Rying (2004) utförde en komparativ studie bestående av 164 fall av dödligt våld som hade inträffat mellan åren 1990-1999, där målet var att se om gärningsmännen skiljde sig från en kontrollgrupp bestående av gärningsmän som begått övriga mord i Sverige under samma tidsperiod. Man kom fram till att självmord var fyra gånger så vanligt bland gärningsmän som dödat en kvinna i en nära relation jämfört med övriga gärningsmän (a a.). En av fyra gärningsmän tog livet av sig i samband med mordet och en av tre gärningsmän hade försökt. Alkohol och tidigare brottslighet förekom i större utsträckning bland vanekriminella medan kniv var den vanligaste våldsmetoden i båda grupper (a a.). Strypning var dock två gånger vanligare bland gruppen av gärningsmän som dödat i nära relation. Psykopati inom undersökningsgruppen var ovanligt medan andra psykiska störningar var mer vanligt. Man konstaterar att män som misshandlar sin partner i större utsträckning innehar psykopatiska drag vilka utgörs av vanekriminella. Gärningsmän som däremot dödar sin partner har oftare en borderlinestörning vilket gör att denna grupp är överrepresenterad vid dödligt partnervåld. Den vanligaste diagnosen var depression (a a.). Slutsatsen av studien var att självmordstankar hos gärningsmän bör anses vara en riskfaktor för dödligt våld i nära relation (a a.).

Det finns olika riskbedömningsinstrument som polis och rättsväsende kan använda sig av för att bedöma om det finns risk för partnervåld eller dödligt våld mot kvinnor (Grann & Wedin, 2002). En modell som används är SARA modellen, the Spousal Assault Risk Assessment. Modellen tar bland annat upp riskfaktorer hos gärningsmannen i dennes psykosociala situation exempelvis arbetslöshet eller personlighetsstörning, tidigare brottsbelastning, tidigare våldstendenser och eventuell tidigare historia av partnervåld. Grann & Wedin (2002) har testat riskfaktorerna från SARA modellen på ett urval av gärningsmän som har dömts för partnervåld eller mord på en kvinnlig partner mellan åren 1988-1990 i Sverige. Man fann ett flertal riskfaktorer från SARA modellen som var statistiskt signifikanta för en ökad risk för återfall i partnervåld och dödligt våld (a a.). Dessa riskfaktorer var: tidigare brott mot villkorlig frigivning/samhällstjänst, personlighetsstörning där problem med ilska eller impulsivitet var speciellt utmärkande, psykopati, samt stark förnekelse av tidigare partnervåld (a a.). Här bör man dock vara uppmärksam på att ingen åtskillnad gjordes för riskfaktorer mellan återfall i partnervåld eller återfall i mord (a a.).

I en tidigare studie av Campbell (Campbell et al. 2003) studerades skillnader av riskfaktorer mellan gärningsmän som dödat sin partner och gärningsmän som utövar partnervåld utan dödlig utgång. En omfattande studie utfördes i elva städer i USA där man fann att en kombination av liknande riskfaktorer som hos gärningsmän som misshandlade sin partner (a a.). De båda grupperna överensstämde inom riskfaktorerna för vapen i hemmet, drogmissbruk och arbetslöshet. Man fann att universitetsutbildning hos gärningsmannen, offer och gärningsmän som aldrig levt tillsammans och tidigare arresteringar för partnervåld verkade som skyddsfaktorer medan den starkaste riskfaktorn för mord var tidigare våld mot offer (a a.). Andra riskfaktorer hos gärningsmannen var: arbetslöshet, drogmissbruk, kontrollerande beteende, separation, styvbarn i hemmet, stalkning, våldtäkt, våld under offrets graviditet, tidigare försök till strypning samt självmordsbenägenhet (a a.).

Kivivuori & Leht (2012) utförde en liknande studie där de jämförde gärningsmän som blivit dömda för dödligt våld i nära relation mot gärningsmän som blivit dömda för mord i Finland mellan åren 2002-2009. Urvalet bestod av 836 gärningsmän. Kivivuori & Leht (2012) fann att gärningsmän dömda för dödligt våld mot en kvinna i genomsnitt var äldre än övriga gärningsmän. Arbetslöshet var vanligt inom samtliga kategorier av gärningsmän medan sjukpensionärer var vanligast bland gruppen som dödat sin partner (a a.). Man kommer fram till att social marginalisering i form av arbetslöshet samt personliga problem i form av missbruk, var mer prevalenta bland samtliga gärningsmän än resterande population i Finland (a a.). I en femtedel av fallen där en gärningsman dödat sin partner, hade offret innan brottet blivit utsatt för våld. Riskfaktorer som förenade samtliga grupper av gärningsmän var arbetslöshet, alkoholism och en lång historik av våld.

Kivivuori & Leht (2012) menar att deras studie stödjer tidigare forskning som kopplar samman dödligt våld mot kvinnor med social marginalisering och psykisk stress i form av alkoholmissbruk.

Sammanfattningsvis visar den tidigare forskningen att vissa riskfaktorer är återkommande i redovisade studier. Man kan urskilja ett mönster av en gärningsman med sociala problem i form av missbruk och arbetslöshet. En historia av tidigare partnervåld mot offret är vanligt innan mordet där gärningsmannen verkar ha ett starkt kontrollbehov av offret som yttrar sig i sexuell svartsjuka med grava separationsproblem. Detta resultat återges i olika studier oberoende av metodval vilket visar att riskfaktorerna är generella för brottet. En utförligare diskussion gällande resultaten av forskningsgenomgången redovisas i resultatavsnittet.

3. METOD

Här kommer en närmare genomgång att följa över uppsatsens genomförande som förklarar den metodologiska ansatsen med en redovisning över hur litteraturöversikt och efterföljande innehållsanalys har utförts. På slutet förs en etisk diskussion som främst berör hanteringen av personuppgifter ur domsluten.

Studiens metodologiska utgångspunkt är utav kvantitativ art (Bryman, 2002) i form av en innehållsanalys. Litteraturoversikten över den tidigare forskningen verkar som ett faktaunderlag till innehållsanalysen.

Innehållsanalysen består av domslut som empiriskt ämnar testa underlaget; återfinns samma riskfaktorer i ett urval svenska domslut?

3.1. Litteraturoversikt

För att få större kunskap om vilka riskfaktorer som forskningen har visat vara förekommande i just brottet dödligt våld av närstående, så genomfördes en litteraturoversikt.

Litteraturoversikten är en kombinatorisk översikt (Backman, 2008), där målet med översikten är att summera, beskriva och integrera ett urval av den hitintills dokumenterade forskningen inom området.

3.1.1. Litteratursökning

Vid litteratursökningen har jag utgått ifrån Malmö högskolas bibliotek och dess utbud av olika databaser. Sökningar gjordes inom Social Science Citation Index/Web of Science, Sociological Abstracts, Summon, PubMed och PsycINFO. Databaserna valdes ut efter den omfångsrika sociologi och psykologilitteratur som fanns tillgänglig där all litteratur är vetenskapligt granskad, vilket i detta sammanhang innebär att den är publicerad i vetenskapliga artiklar med peer-review.

Även sökningar efter grå litteratur utfördes. Grå litteratur är litteratur som inte är publicerad för kommersiellt bruk och som inte alltid genomgår en vetenskaplig granskning (Ivert et al., kommande). Här ingår bland annat rapporter från myndigheter, företag eller avhandlingar. Ofta hittar man den grå litteraturen genom att söka på källans hemsida eller arkiv, men det finns även specifika databaser att söka i efter ämnesområde såsom Crimdoc, Criminology Library Grey Literature (a a.). Jag utförde sökningar efter myndighetsrapporter från brottsförebyggande rådet som återfanns genom deras hemsida (Brås:s hemsida, 2013-04-13).

Inom databaserna LIBRIS, ERIC via ProQuest, Google Scholar och SAGE Journals gjordes också sökningar men träffarna bedömdes inte ge någon ytterligare användbar empiri, alternativt gav empiri som jag redan hade hittat.

Sökord valdes först ut efter en överblick av andra forskningsgenomgångar (Aldridge & Browne, 2003; Campbell et al. 2007) för att hitta korrekta ord och termer att söka på. Därefter användes en boolesk söklogik (Backman, 2008) för att bättre kunna begränsa sökträffarna att bli mer specifika. Boolesk söklogik innebär användning av frassökning och en kombination av ämnesord med ett AND mellan orden. Sökningen utfördes med en unik fras eller ordkombination i varje databas. Sökord som användes i de olika databaserna var: *dödligt våld mot kvinnor i nära relation, risk factor AND femicide, spousal homicide offender, intimate partner homicide AND murder, intimate partner AND femicide, spousal homicide perpetrator, intimate partner violence AND offender och risk factor AND IPV*¹.

3.1.2. Inklusionskriterier

Studier som ingår i litteraturoversikten är empiriska studier som tar upp minst en riskfaktor hos gärningsmannen för partnervåld och dödligt våld. Den svenska

¹ IPV står för *Intimate partner violence* som betyder partnervåld (Aldridge & Browne, 2003).

forskningen på området är begränsad (Rying, 2001; Rying, 2007; Belfrage & Rying, 2006) och därför består den övervägande delen studier av internationell forskning. Studierna härrör från USA, Storbritannien, Kanada, Australien, Nya Zeeland, Israel, Sverige, samt Finland. Samtliga studier är vetenskapligt granskade primärdokument vilket innebär att de har publicerats i en vetenskaplig tidsskrift (Backman, 2008). Den grå litteraturen i form utav Brottsförebyggande rådets rapporter är i vetenskaplig bemärkelse inte nödvändigtvis primärdokument då de utkommer från en myndighet. Jag har ändå valt att inkludera dessa två rapporter då rapporterna bedömdes ha hög relevans då författaren är en av de svenska forskare som har producerat mest nationell litteratur inom ämnet (Rying, 2001; Rying, 2007). Om jag hade valt att exkludera dessa två rapporter anser jag att resultatet hade blivit missvisande och den nationella forskningen hade varit näst intill obefintlig.

För att lättare kunna finna studier som påvisar eller inte påvisar ett samband mellan riskfaktorer och dödligt partnervåld, så valdes studier ut som behandlade: a) manlig gärningsman b) riskfaktor c) kvinnligt offer d) nära relation e) våld. De fem områdena kan ses som en nedbrytning av uppsatsens syfte där målet var att konkretisera frågeställningen för att få lättare kunna utföra litteraturöversikten (Jacobsen, 2010). Den första och tredje variabeln som innebär att gärningsmannen ska ha varit en man och offret en kvinna valdes för att avgränsa sökningen, detta inkluderar även variabeln nära relation. Våld inom samkönade relationer har valts bort, då jag bedömde att det finns för lite forskning inom ämnet samt att antalet domslut med mord eller mordförsök mellan samkönade par är mycket lågt. Dödligt våld innefattar partnervåld med dödlig utgång men här ingår våld i bred bemärkelse då gränsen mellan icke dödligt våld och dödligt våld kan vara hårfin. Riskfaktorer är uppsatsens centrala del och innefattar riskfaktorer hos gärningsmannen för brottet.

Tabell 1 visar att det totala antalet sökträffar var 1039. Av de 1039 träffarna så utfördes en gallringsprocess där samtliga studiers rubriker och abstrakt lästes igenom databas efter databas. För att en studie skulle inkluderas i urvalet skulle en tydlig diskussion föras kring riskfaktorer hos gärningsmannen. Om en studies titel och abstrakt överensstämde med mina övriga urvalskriterier såsom vetenskapligt publicerad, behandlar minst en riskfaktor och inbegriper fem redan nämnda områden, så lästes hela artikeln.

Slutligen valdes 13 publikationer ut att ingå i litteraturöversikten. De 13 publikationerna bedömdes vara studier med hög reliabilitet och validitet med en kvantitativ eller kvalitativ metod. Samtliga studiers undersökningsmaterial är baserade på tidigare forskning och material från olika myndigheter såsom polisutredningar, rättspsykiatriska utlåtanden eller domslut. Vidare är de 13 publikationerna återkommande träffar i flera av databaserna och det refereras många gånger till samma utvalda publikationer i övriga studier.

Noterbart är att dessa 13 publikationer tillsammans representerar 283 studier om riskfaktorer, vilket gör att litteraturgenomgången har ett brett underlag. Anledningen till att så många artiklar ingår är för att en del av publikationerna är forskningsöversikter. Publikationer där fler än fem artiklar ingår är: Aldridge & Browne, 2003 ($N = 22$), Campbell et al. 2007, ($N = 35$), Capaldi et al. 2012 ($N = 228$).

3.1.3. Exklusionskriterier

Den vanligaste orsaken till att studier exkluderades var att de utgick ifrån offrets sårbarhetsfaktorer i stället för gärningsmannens riskfaktorer. Studier som enbart har omfattat innehållsanalyser av exempelvis tidningsartiklar har valts bort då medias rapportering inte är relevant för denna uppsats. Likaså studier som enbart kartlade brottet utan att dra några slutsatser angående riskfaktorer valdes bort i urvalet då målet var att finna riskfaktorer som har tydligt stöd i vetenskaplig litteratur. Studier som enbart har innefattat intervjuer med kvinnliga offer har också exkluderats då jag bedömde att det kvalitativa underlaget av tankar och upplevelser inte räckte för att dra några vetenskapliga slutsatser om gärningsmannens problematik. Kvalitativa studier har inkluderats om de kompletterats med ett kvantitativt underlag, exempelvis Elisha et. al. (2010); Dobash, Dobash, & Cavanagh, (2009).

Tabell 1. Tabellen visar vilka databaser och sökord som har använts, hur många träffar varje sökning har frambringat samt hur många av dessa som har inkluderats i litteraturöversikten. N=13.

<u>Databas:</u>	<u>Sökord:</u>	<u>Antal träffar:</u>	<u>Antal inkluderade efter urval:</u>
Brottsförebyggande rådets hemsida	<i>“dödligt våld mot kvinnor i nära relation”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-13</i>	76	2
PsycINFO	<i>“spousal homicide offender”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-20</i>	10	1
Social Science Citation Index/Web of Science	<i>“risk factor AND femicide”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-20</i>	37	2
Social Science Citation Index/Web of Science	<i>“intimate partner homicide” AND “murder”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-20</i>	54	3
PsycINFO	<i>”intimate partner AND femicide”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-20</i>	39	1
Summon	<i>“spousal homicide perpetrator”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-20</i>	251	3
PubMed	<i>“Risk factor AND IPV”</i> <i>Sökdatum: 2013-04-24</i>	572	1

3.2. Kvantitativ Innehållsanalys

Det finns många olika analysmetoder att välja mellan när man ska analysera trycka källor (Bryman, 2002). Eftersom jag utför en deskriptiv studie där jag vill kontrollera om gärningsmännen i utvalda domslut innehåller samma riskfaktorer som forskningen påvisar, valde jag att utföra en kvantitativ innehållsanalys (a a.). Bryman (2002) menar att innehållsanalysen främst bör ses som ett angreppssätt när man studerar dokument, och är inte ett verktyg som förväntas framställa fakta. Det är ändå viktigt att forskaren utför den kvantitativa innehållsanalysen på ett systematiskt och replikerbart sätt (a a.) eftersom detta bland annat stärker reliabiliteten i uppsatsen. En stor fördel med kvantitativ innehållsanalys är att den ofta beskrivs som objektiv. Detta på grund utav att den är lätt att replikera då den innehåller kodningsscheman. Inför min analys utgick jag således också från ett kodschema som tillämpades på vardera domslut (se bilaga 1). Varje domslut sammanfattades där riskfaktorerna i kodschemat kunde bockas av och sedan redovisas i Tabell 4.

3.2.1. Material

Analysen har gjorts på domslut från olika Tingsrätter i Sverige. Domslut valdes som informationskälla då jag bedömde att det är den trovärdigaste och lättast tillgängliga källan att få fram tillbörlig information om gärningsmännen. Dokument väljs ofta som analysmaterial på grund utav att de ses som objektiva informationskällor (Merriam, 1994). Enligt Riley (1963) är analys av dokument speciellt användbar som informationskälla om forskningsområdet omfattar: historiska händelser där observanterna inte alltid minns vad som hänt, när forskaren inte har tillgång till miljön (a a.), där man måste förlita sig på expertis genom exempelvis läkarutlåtanden och om studien innefattar personliga relationer där parterna inte alltid vill diskutera forskningsfrågan (a a.). Mitt undersökningsområde uppfyller dessa kriterier då brottet redan är begånget och där gärningsmannens egna minnesbilder och motiv kompletteras med rättsväsendets egna utredningar bestående av obduktionsprotokoll och polisutredningar.

Åtkomst till domsluten fick jag genom hemsidan Infotorg (Infotorgs hemsida, 2013-05-01). Infotorg är ett företag som erbjuder en juridisk informationsbank bestående av en nyhetstjänst och arkiv för juridisk information. Eftersom domslut är offentliga handlingar i Sverige så kan domslut publiceras på hemsidan och läggas in fortlöpande i företagets informationsbank. Rättsbanken innehåller till dagens datum domslut från år 2003 och framåt. Domarna jag har använt i innehållsanalysen återfanns i fulltext och var mellan 14-65 sidor långa beroende på rättegångens omfattning.

3.2.2. Urval

På Infotorg så hittades domsluten genom sökvägen: Juridik> Sök i Rättsbanken> Avgöranden>Högsta domstolen/Hovrätter/Tingsrätter. När sökresultaten gallrades så lästes först domslutens brottsrubriker och sammanfattningar. Om domsluten uppfyllde kraven att gärningsmannen var en man, offret en kvinna och att paret hade haft en nära relation så lästes hela domen. Sökord var *mord* och domarna söktes ett år i taget; exempelvis 20120101- 20121231. *Dråp och försök till mord* användes också som sökord med detta resulterade i dubletter och uteslöts därför som sökord. För att ytterligare avgränsa studien valdes enbart domslut från Tingsrätter.

Tabell 2 visar hur många träffar varje sökning gav och hur många av dessa som inkluderas i studien. Det totala antalet träffar var 125 där tio domslut inkluderas i studien. Urvalet kan ses som ett icke slumpmässigt urval som innebar att jag valde ut alla domslut som jag hade åtkomst till (Bryman, 2002). Detta innebar att alla domslut inkluderades som motsvarade redan nämnda kriterier av manlig gärningsman, kvinnligt offer och där vederbörande parter hade haft en relation innan eller under brottet. De tio domarna representerade tio gärningsmän och tio offer.

Tabell 2. Tabellen visar hur många träffar varje sökning har frambringat samt hur många domslut som inkluderades i studien. N=10.

Årtal* och sökord	Antal träffar	Antal inkluderade efter urval
2012 Mord	27	3
2011 Mord	20	1
2010 Mord	30	5
2009 Mord	12	
2008 Mord	11	
2007 Mord	3	
2006 Mord	6	1
2005 Mord	6	
2004 Mord	7	
2003 Mord	3	

* Sökdatum för samtliga årtal: 2013-05-03.

3.2.3. Begränsningar

Infotorgs hemsida visade sig i sökningen inneha stora brister. Detta främst på grund utav att rättsbanken på hemsidan inte var komplett utan saknade flertalet domslut från varje år. I Tabell 2 ser man hur många träffar sökningen genererade vilket kan jämföras mot Ryings (2007) statistik som visar att i genomsnitt 17

kvinnor per år blir mördade i Sverige. Att sökresultaten inte var representativa påverkade min studie då mitt urval inte heller blev representativt. Min önskan var att göra ett totalurval från ett specifikt årtal, men på grund utav att jag inte kom åt alla domar så blev urvalet närmast ett icke slumpmässigt urval där jag fick utgå ifrån de domslut jag hade åtkomst till. Ytterligare en brist är att rättsbanken inte fann några dråp eller mordförsök när man sökte på de termerna, men sökte man på mord så fick man vissa träffar på mordförsök vilket visar att sökfunktionen på hemsidan inte är heltäckande. Uppsatsens tidsaspekt gjorde att jag inte hade möjlighet att leta andra vägar att nå resterande domslut.

Vidare så var sökfunktionen på hemsidan felaktig då jag vid sökningarna fick upp många olika brottstyper som inte hörde till själva sökordet. Även om olika sökord användes så gav sökningen samma domslut, vilket återigen visar att det bara finns ett begränsat antal inlagda i rättsbanken.

Övriga brister med sökningen är att beslutet att enbart utgå ifrån Tingsrätter kan innebära att domslut överklagas och högre instanser väljer att fria gärningsmän alternativt att en ny gärningsman blir dömd för samma mord. I två domslut så nekade exempelvis gärningsmannen till brottet. En annan svårighet var att domsluten innehöll olika grad av bakgrundsinformation till brottet. Ett fall förekom i innehållsanalysen där inga riskfaktorer kunde uppmätas. Dessa begränsningar påverkar uppsatsens resultat så till vida att domslutens innehåll inte är representativt. Möjligheten finns att riskfaktorer är snedfördelade och uppvisar en större förekomst än resterande domslut gör för resten av åren. På samma sätt kan det finnas mer prevalenta riskfaktorer i domarna som inte har framkommit i de inkluderade domarna. Trots brister i analysmaterialet så står ändå vardera inkluderat domslut för ett enskilt fall av dödligt våld vilket säger någonting om omständigheterna vid brottet vilket är det essentiella för analysen.

3.3. Etiska överväganden

Svårigheter som uppstår när man använder sig av domslut som underlagsmaterial är att denna metod inbegriper vissa risker för personerna i domsluten. Den största risken är att berörda personer ur domarna är lätta att identifiera. Domsluten innehåller personuppgifter vilket ställer högre krav på mig som författare att kunna säkerställa respondenternas integritet. Därför genomfördes en etikprövning av uppsatsen som mottagit godkännande. För att minska risken för identifiering har personuppgifter ur domsluten inte publicerats. Detta innebär att inga namn har förekommit utan domsluten har kodats om under innehållsanalysen. Vissa av domsluten som jag har analyserat har erhållit stor uppmärksamhet i media. Det finns därmed ytterligare en risk att läsaren känner igen vissa rättsfall utifrån medias rapportering. Mitt mål med granskningen av domsluten är dock att kunna dra övergripande slutsatser och därför har den beskrivande delen av varje domslut koncentrerats på riskfaktorer. Övriga detaljer om brottet, såsom geografisk plats och namn på inblandade har inte publicerats. Domslutets målnummer har heller inte publicerats på grund utav etiska skäl. En fullständig målbedäckning går att uppvisa för redovisningsskäl och man kan då kontakta författaren.

Ytterligare en risk är att berörda personer ur domsluten läser uppsatsen och blir illa berörda över att deras fall har använts som underlag i en kandidatuppsats. Målet är förstås att försvåra ett igenkännande men är läsaren gärningsman eller nära anhörig till personer i domsluten kan det vara svårt att inte känna igen sig i ett domslut. En möjlig identifiering av offret skulle skapa lidande hos anhöriga.

Detta kan riva upp känslor och orsaka emotionellt lidande för nära inblandade. Extra svårhanterligt kan det bli då ett brott såsom dödligt våld i nära relation ofta innefattar indirekta offer såsom barn och mor och far föräldrar. Denna aspekt har jag tagit i stort beaktande inför planeringen av uppsatsarbetet. Hanteringen av domsluten har därför krävt att jag hanterat materialet på ett korrekt sätt, där en tydlig plan funnits över hur de ska återges i uppsatsen. Med respekt av brottets natur och anhöriga så har själva brottet återgetts i uppsatsen enbart utifrån riskfaktorerna kopplat till frågeställningen. Domsluten har återgetts så objektivt som möjligt. Det är här också viktigt att påpeka att uppsatsen utgår ifrån ett gärningsmannaperspektiv och har innefattat mycket begränsad information om offret då fokus har legat på riskfaktorer hos just gärningsmannen. Inga domslut har under arbetsprocessen skrivits ut i pappersform, utan all inläsning och kodning har skett framför dator i Malmö högskolas lokaler. Detta för att minska risken för spridning. Skriftliga anteckningar från innehållsanalysen har förstörts.

Det är naturligtvis omöjligt för mig som författare att garantera att ingen kommer att bli identifierad trots vidtagna åtgärder. Men genom att ha etikprövat uppsatsen vilken har blivit godkänd, visar det på att jag har reflekterat över problematiken och utarbetat ett förhållningssätt som avsevärt reducerar riskerna. Etikprövningen genomfördes av etikrådet vid fakulteten för Hälsa och Samhälle på Malmö högskola och har diarienummer HS60-2013/453:12.

4. RESULTAT

I detta kapitel följer en sammanfattning av den vetenskapliga forskningen samt en sammanfattning av domsluten.

4.1. Sammanfattning av tidigare forskning

I Tabell 3 framkommer vilka riskfaktorer som samtliga studier redovisar.

Tabell 3. Tabellen visar en sammanfattning över den litteratur som ingick i litteraturöversikten och redovisar varje studie efter författare, typ av litteratur, vilken metod som använts samt vilka riskfaktorerna är för dödligt våld mot kvinnor.

Författare:	Litteratur:	Metod:	Riskfaktor:
Aldridge, A. L. & Browne, D. K. (2003)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: forskningsöversikt innehållande 22 empiriska studier	Utsatt för/bevittnat våld i barndom, levt i parförhållande utan gemensamma barn, gärningsman som är tio år äldre än offret*, drog och alkoholmissbruk*, sexuell svartsjuka*, separation*, stalkning*, personlighetsstörning* och tidigare våld mot offer*.

Banks, L., Crandall, C., Sklar, D. & Bauer, M. (2008)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: analys av 124 rättsfall från New Mexico	Depression*, själv mordstankar*, vapen*, tidigare våld mot offer*, alkoholmissbruk*, problemfylld relation*, gärningsman som är äldre än offret*.
Belfrage, H. & Rying, M. (2004)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ och kvalitativ data: polisutredningar, domslut, obduktionsrapporter, rättpsykiatriska undersökningar, Rikspolisstyrelsens register. Intervju med brottsutredare och utförande av PCL-SV.	Själv mordstankar*, psykisk sjukdom* i form av borderline och depression.
Campbell, J. C. et al. (2003)	Vetenskaplig artikel	Kvalitativ och kvantitativ data: proxym informanter intervjuades i 11 städer i USA. Informanterna var nära anhörig till offer och var 220 till antalet. Dessa jämfördes mot en kontrollgrupp av 343 kvinnor som utsatts för partnervåld.	Tidigare våld mot offer*, arbetslöshet*, drogmissbruk*, vapen*, kontroll*, separation*, styvbarn*, stalkning*, våldtäkt* och våld under offrets graviditet*, tidigare försök till strykning*, själv mordsbenägenhet* hos gärningsmannen.
Campbell, J. C, Glass, N., Sharps, P. W., Laughon, K. & Bloom, T. (2007)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: forskningsöversikt	Tidigare våld mot offer*, stalkning*, separation*, tidigare hot om att döda*, vapen*, våldtäkt*, våld under offrets graviditet*, alkohol och drogmissbruk*, psykisk sjukdom*, tidigare försök till strykning*, gärningsman som misshandlat offret tidigare men aldrig polisanmälts, styvbarn* samt arbetslöshet*.
Capaldi, D., M, Knoble , N. B., Shortt,	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: Systematisk litteraturoversikt innehållande 228 artiklar mellan åren	Arbetslöshet*, låg inkomst, höga nivåer av psykisk stress*; ekonomisk eller arbetsrelaterad stress,

J., W & Kim., H., K. (2012)		1970- 2011 från USA, Kanada, Storbritannien, Nya Zeeland och Australien.	separation*, stark oenighet mellan paren och problemfylld* relation. Visst stöd för depression* och droger* som riskfaktorer uppmättes.
Dobash, R., E, Dobash, R., P & Cavanagh, K. (2009)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ och kvalitativ data: årsredovisningar av alla kända mord i Storbritannien begångna under tre år, brottsutredningar från 866 av dessa mord samt 200 djupintervjuer med män och kvinnor som avtjänar livstidsstraff för mord i Storbritannien.	Problemfylld relation*, svartsjuka* och separation*.
Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ och kvalitativ data: innehållsanalys av domslut och djupintervjuer med 15 gärningsmän från ett högriskfängelse i Israel.	Personlighetsstörning*, kontrollbehov*, sexuell svartsjuka* och separation*.
Grann, M. & Wedin, I. (2002)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: utlåtande från 88 rättspsykiatriska undersökningar av gärningsmän i Sverige.	Tidigare brott mot villkorlig frigivning/samhällstjänst , personlighetsstörning* med problematik kring ilska eller impulsivitet, psykopati samt stark förnekelse av tidigare partnervåld.
Kivivuori J. & Leht, M. (2012)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ data: kriminalstatistik och polisutredningar över alla mord begångna under sju år i Finland.	Arbetslöshet*, sjukpensionering*, missbruk* och psykisk* stress.
McFarlane , J. M, Campbell, J. C, Wilt, S., Sachs, C., J, Ulrich, Y. & Xu, X, (1999)	Vetenskaplig artikel	Kvantitativ och kvalitativ data: deskriptiv data från en större studie över mord i tio städer i USA under fyra år. Intervjuer med kvinnor som överlevt ett mordförsök eller nära anhörig till offer.	Stalkning*, tidigare våld mot offer*.

Rying, M. (2001); Rying, M. (2007).	BRÅ-rapport	Rikspolisstyrelsens brottsanmälningsregister, polisens förundersökningsmaterial, polisanmälningar, person och belastningsregistret, domslut, rättspsykiatriska undersökningar, BRÅ:s lagföringsregister samt muntlig kontakt med polisutredare. Materialet omfattar 17år.	Tidigare hot och våld mot offer*, svartsjuka*, separation*, psykisk sjukdom*, tidigare brottsbelastning, missbruk*, förtidspensionering* och arbetslöshet*.
--	-------------	---	---

* Riskfaktorer markerade med en asterisk stjärna förekommer minst två gånger i tabellen och ingår i jämförelsen mot domsluten som man kan se i Tabell 4.

Den sammanlagda reflektionen utav forskningsgenomgången visar att 20 riskfaktorer framträder som forskningen visar vara framträdande för brottet dödligt våld i nära relation.

De vanligaste riskfaktorerna är *separation och missbruk* som förekommer vardera i sju utav de 13 inkluderade studierna. *Tidigare våld mot offret* är näst vanligast och förekommer i sex utav studierna. Tätt efterföljande är *arbetslöshet* som förekommer i fem utav de 13 inkluderade studierna. Dessa är de mest förekommande riskfaktorerna hos gärningsmannen innan eller under brottet och vittnar om en socialt marginaliserad gärningsman som har en historia av tidigare våld mot offret.

I fyra studier förekommer *sexuell svartsjuka, stalkning och depression/själv mordstankar*, vilket ger en bild av gärningsmannens mentala tillstånd inför mordet. Ett flertal studier (Campbell et al., 2007; Rying, 2007; Banks et al., 2008) vittnade också om att gärningsmannen ofta försöker eller tar livet av sig i samband med mordet.

Tre av studierna tar upp *problematisering mellan gärningsman och offer, psykisk sjukdom, vapen och personlighetsstörning* som starka riskfaktorer. Dessa riskfaktorer vittnar än en gång om gärningsmannens individuella problematik men visar också hur *vapen* kommer in som en riskfaktor vilket visar att gärningsmannens närmiljö kan påverka, exempelvis genom åtkomst till vapen i gärningsmannens hem.

Riskfaktorer som inte är lika vanliga utan som förekommer i två av de 13 studierna är *tidigare hot mot offret, stor åldersskillnad mellan gärningsman och offer, kontrollbehov, styvbarn, våldtäkt, våld under offrets graviditet, strypning, psykisk stress samt sjukpensionering*.

Den nationella forskningen skiljer sig inte nämnvärt från den internationella, vilket påvisar att redovisade riskfaktorer är typiska för brottet dödligt våld i nära relation och är generella. Att *vapen* är en högre riskfaktor i den internationella

forskningen gissar jag har att göra med att länder såsom USA har en annan vapenkultur än Sverige; det förekommer inte lika många vapen i svenska hem. Detta ser man genom att vapen inte förekommer som riskfaktor i de nationella studierna. Att *styvbarn* i hemmet kan verka som en riskfaktor behövs det mer studier kring då detta är någonting som den nationella forskningen exempelvis inte tar upp.

4.2. Sammanfattning av domslut

Här kommer innehållsanalysen av de tio domsluten redovisas. Redovisningen utgår ifrån ålder på gärningsman och offer, vilken relation gärningsman och offer hade vid brottet, vilken brottstyp domslutet avsåg, vad påföljden blev, vad som var gärningsmannens motiv samt vilka riskfaktorer gärningsmannen hade uppvisat. Denna deskriptiva del visar i vilken kontext riskfaktorerna förekommer.

Fall 1. Gärningsman 46år, ålder på offret okänt². Gärningsman och offer hade varit ett par under några år och hade gemensamma barn ihop. Brottstypen var mord och påföljden blev livstids fängelse. Motivet till brottet var separation. Vid brottet hade paret separerat men offret kände sig hotad av mannen som hade ett kontaktförbud mot henne. Mannen upplevdes som svartsjuk, aggressiv och kontrollerande av offret. Mannen bevakade och kartlade offrets rutiner innan mordet. Gärningsmannen hade under tiden före mordet varit deprimerad och blivit medicinerad för detta. Han led av självmordstankar och tänkte enligt egen utsago ta sitt eget liv i samband med mordet men förmådde sig inte fullfölja planen. Den rättspsykiatriska undersökningen, RPU, visade att mannen inte ansågs vara psykiskt sjuk under brottet. Han ansågs dock ha en narcissistisk personlighetsstörning med avsaknad förmåga att känna empati.

Fall 2. Gärningsman 29år, offret 50år. Gärningsman och offer var vid brottet gifta och hade gemensamma barn ihop. Brottet avsåg vållande till annans död och misshandel. Påföljden blev fem års fängelse och utvisning. Motiv är oklart eftersom gärningsmannen motsatte sig brottet. Mannen är tidigare dömd för kvinnofridskränkning av både offer och tidigare partners. Han är även dömd för misshandel av de gemensamma barnen. Mannen upplevdes av offret som kontrollerande, svartsjuk och aggressiv.

Fall 3. Gärningsman 52år, offret okänt. Gärningsman och offer var ett par vid brottet. Brottet avsåg försök till mord och grov misshandel men gärningsmannen blev enbart fälld för synnerligen grov misshandel. Påföljden blev fem års fängelse. Motivet var separation. Mannen upplevdes av offret som svartsjuk under hela äktenskapet där han kontrollerade hennes beteende och dagliga rutiner. Gärningsmannen hade vid ett flertal tillfällen hotat att ta sitt eget liv om offret lämnade honom. Personutredningen angav att gärningsmannen inte ansågs lida av en psykisk störning och en RPU undersökning inte bedömdes nödvändig. Gärningsmannen uppgav att han vid tiden före och under brottet var deprimerad.

Fall 4. Gärningsman 53år, offret 50år. Gärningsman och offer hade varit ett par från och till under flera år. Brottet avsåg mord och påföljden blev tio års fängelse. Motiv är oklart då gärningsmannen motsatte sig brottet. Mannen förekommer under flera punkter i belastningsregistret främst för narkotikabrott och misshandel.

² I fall nummer 1,3,5 och 8 var offrets personuppgifter sekretessbelagda varav ålder inte kunde utläsas.

Gärningsmannen har under flera år missbrukat tung narkotika och var vid brottet påverkad av amfetamin.

Fall 5. Gärningsman 61år, offret okänt. Gärningsman och offer hade varit gifta men var vid brottet skilda sedan några år tillbaka. Paret hade gemensamma barn ihop. Brottet avsåg försök till mord och påföljden blev tio års fängelse. Motiv var impulshandling. Trots separationen var deras förhållande fortsatt konfliktfyllt. Mannen hotade ofta offret. Gärningsmannen var sedan många år sjukpensionerad och sade sig ha varit under stor psykisk stress under flera år.

Fall 6. Gärningsman 52år, offret 47år. Gärningsman och offer hade varit gifta men var skilda under brottet. Mannen hade kontaktsförbud mot kvinnan. Brottet avsåg mord och skadegörelse. Påföljden blev 18års fängelse. Motiv var separation. Offret hade upplevt en ökad rädsla och en upptrappning av hot efter skilsmässan. Äktenskapet hade föregåtts av våld och psykiska kränkningar där mannen upplevdes som kontrollerande, aggressiv och svartsjuk. Tidigare partners till gärningsmannen vittnade om partnervåld. Gärningsmannens barn vittnade också om misshandel mot dem. Gärningsmannen bevakade och förföljde offret före mordet. RPU visade att gärningsmannen har svårigheter att hantera ilska och har empatistörningar varav han fick diagnosen personlighetsstörning. Gärningsmannen utsattes för våld i hemmet under uppväxten.

Fall 7. Gärningsman 38år, offret 25år. Gärningsmannen och offret hade varit ett par men var separerade vid brottet. Paret hade gemensamma barn ihop. Brottsstypen avsåg mord och påföljden blev 14års fängelse. Motiv till brottet var separation. Äktenskapet hade föregåtts av hot och aggressionsutbrott mot offret. RPU visade att någon psykisk störning ej ansågs föreligga vid brottstillfället. Under rättegången fick gärningsmannen diagnosen depression med psykotiska symtom.

Fall 8. Gärningsman 57år, offret okänt. Gärningsman och offer var vid tidpunkten för brottet gifta. Brottsstypen var mord och grov våldtäkt. Påföljden blev livstids fängelse. Motiv oklart. Läkarundersökning påvisar att mannen inte har lidit av någon psykisk sjukdom vid brottet och RPU bedömdes inte nödvändig.³

Fall 9. Gärningsman 21år, offret 19år. Gärningsman och offer hade varit ett par under en tid men hade separerat vid tiden för brottet. Brottsstypen var försök till mord, människorov och våldtäkt. Påföljden blev tolv års fängelse. Motiv var separation. Gärningsmannen var tidigare dömd för misshandel, sexuellt utnyttjande och olaga hot. Relationen med offret hade varit konfliktfylld där mannen hotade offret, var kontrollerande, hade misshandlat och våldtagit offret och vid ett flertal tillfällen försökt strypa henne. RPU visade att gärningsmannen inte var psykiskt sjuk men hade stora svårigheter att hantera känslor såsom ilska och reagerade ofta på impuls.

Fall 10. Gärningsman 47år, offret 49år. Gärningsman och offer var ett par under brottet men hade separerat flera gånger under relationen. Brottsstypen avsåg mord och påföljden blev livstids fängelse. Motiv var sexuell svartsjuka.

³ Inga riskfaktorer kunde identifieras i fall nummer 8 då domstolen hade mycket liten bakgrundsinformation av både gärningsman och offer. Gärningsmannen genomgick inte heller någon psykiatrisk undersökning som hade kunnat påvisa eventuella riskfaktorer.

Gärningsmannen var sjukpensionär sedan flera år tillbaka och hade försökt ta sitt liv innan brottet. Enligt hans egen utsago försökte ha ta sitt eget liv efter brottet med misslyckades. Gärningsmannen hade tidigare blivit dömd för misshandel av sina tidigare partners där det fanns en historia av att mannen reagerade med våld vid situationer som innebar separation. RPU visade att mannen har en personlighetsstörning med borderline, narcissistiska och antisociala drag.

Utifrån analysen kunde man urskilja att vissa riskfaktorer var mer förekommande än andra. Tabell 4 redovisar hur förekommande varje riskfaktor var i varje domslut.

Tabell 4. Tabellen visar vilka riskfaktorer från den tidigare forskningen som var förekommande i de analyserade domsluten. Domsluten är kodade 1-10.

Riskfaktorer	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Utsatt offret för tidigare partnervåld		X				X			X	
Utsatt offret för tidigare hot om våld	X	X			X	X	X		X	
Psykisk sjukdom										
Personlighetsstörning	X					X				X
Tidigare Strypning									X	
Missbruk				X						
Sexuell svartsjuka	X	X	X			X				X
Separation	X		X			X	X		X	
Stalkning	X					X				
Vapen										
Depression/självmodstankar	X		X				X			X
Styvbarn										
Våld under graviditet										
Våldtäkt									X	
Problemfylld relation	X	X	X		X	X	X		X	
Kontrollerande	X	X	X			X			X	
Stor åldersskillnad ⁴		X					X			
Arbetslöshet										
Förtids/sjukpensionering					X					X
Psykisk stress					X					

Sammanfattningsvis kan man urskilja att den vanligast förekommande riskfaktorn ur de analyserade domsluten var en *problemfylld relation* mellan gärningsman och offer. I sju utav tio fall uppgav gärningsmannen själv eller flertalet i paret i närhet att relationen varit problematisk. Den näst vanligaste riskfaktorn var om

⁴ Stor åldersskillnad innebär att det skiljer minst tretton år mellan offer och gärningsman.

gärningsmannen utsatt offret för tidigare hot om våld som var förekommande i sex utav tio domslut.

Kontrollerande, separation och sexuell svartsjuka förekom hos gärningsmannen i fem utav fallen. I vissa fall verkade dessa tre riskfaktorer också som det utlösande motivet till brottet. Separation var det vanligaste motivet till mordet och förekom i fem utav fallen. Separation inkluderade också separation från gemensamma barn. Sexuell svartsjuka förekom i ett av domsluten som motiv till brottet.

En diagnostiserad *personlighetsstörning* förekom i tre domslut men ingen *psykisk sjukdom* i rättspsykiatrisk bemärkelse. En möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att psykisk sjukdom i rättspsykiatrisk bemärkelse innebär högre grad av sjukdom vilket i sin tur innebär att det är svårare för individen att fungera i relationer.

Ålderskillnaden var hög i två utav fallen men gärningsmannens medelålder bland domsluten var 45,6år vilket bekräftar Ryings (2007) resultat på en medelålder på 45år. Ålder för offren saknas i vissa domslut men utav de som fanns tillängliga blev medelåldern för offret 40år vilket kan jämföras mot Ryings (2007) resultat på 43år.

5. DISKUSSION

Här kommer en diskussion föras avseende uppsatsens metod och resultat. Metoddiskussionen diskuterar huruvida uppsatsens resultat beror på val av metod medan resultatdiskussionen diskuterar vilken betydelse resultatet har för forskningsområdet. Avsnittet avslutas med förslag på framtida forskning.

5.1. Metoddiskussion

Man bör ha i åtanke att domsluten ger en begränsad bild av den statistiska delen av riskfaktorer. Det är svårt att i efterhand veta om gärningsmannen hotat eller brukat våld mot offret innan brottet, exempelvis genom våldtäkt, våld under offrets graviditet eller genom tidigare strypning. Dels är detta svårt att bevisa i efterhand och dels är offren avlidna. När man arbetar med domslut är det därför bra att kombinera detta arbetssätt med andra metoder såsom sjukhusjournaler eller intervjuer med anhöriga. Jag valde att använda mig av tidigare forskning på området och kombinera en kvantitativ innehållsanalys med en litteraturöversikt. Resultatet visar att även om innehållsanalysen innehöll färre domslut så överensstämde resultatet med riskfaktorerna vilket visar att de valda metoderna har hög validitet och att samma resultat kan produceras fram genom olika metoder. Studiens resultat hänger således inte uteslutande på studiens metod utan resultaten är generella för forskningsområdet.

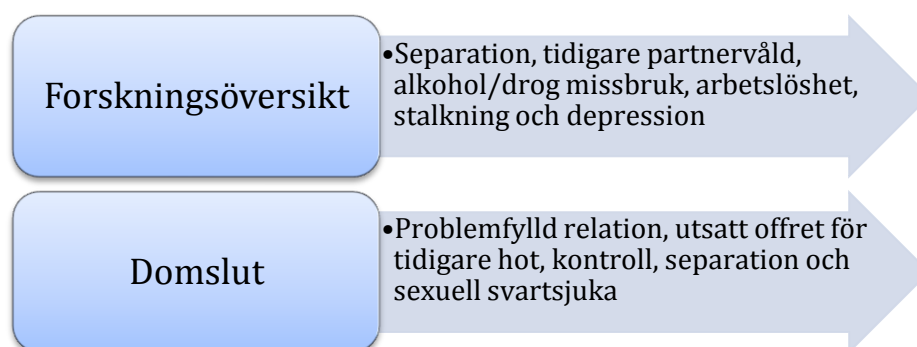
5.2. Resultatdiskussion

Denna uppsats att ämnat belysa vilka riskfaktorer hos gärningsmannen som är av stor vikt när en gärningsman tar livet av sin partner som denne har levt tillsammans med. För att motverka att brottet sker så är det viktigt att samhället

har kunskap över *vad* de bör satsa på; vilka riskfaktorer har stor betydelse inför denna uppgift?

För att återkoppla till uppsatsen första frågeställning, så ställdes frågan vilka riskfaktorer som forskningen har identifierat hos gärningsmän som har dömts för dödligt våld mot en kvinna i en nära relation. I forskningsöversikten framkom det att de vanligaste riskfaktorerna är separation, drog/alkoholmissbruk, tidigare partnervåld och arbetslöshet. Ur dessa resultat framträder en siluett av en gärningsman som är labil, socialt marginaliserad och sjuk. Domsluten bekräftade denna bild vilket uppsatsens andra frågeställning ämnade besvara; om ovanstående riskfaktorer går att applicera på svenska rättsfall. Trots att domsluten var få till antalet och en överhängande risk fanns att riskfaktorer skulle missas så återkom alla riskfaktorer i domsluten förutom arbetslöshet. Orsaken till att arbetslöshet inte uppmättes i ett enda domslut kan ha att göra med att gärningsmannens arbetssituation inte framkom i domslutet. Vid ytterligare efterforskningar är det möjligt att det skulle visa sig att gärningsmannen var arbetslös vid brottstillfället, det kan man dock enbart spekulera kring. Två domslut visade att gärningsmannen också var förtidspensionerad vilket i sig innebär arbetslös. Det kan därför innebära att variabeln operationaliserats annorlunda av mig mot för andra forskare. Den internationella forskningen kan närmare bestämt lägga ihop arbetslöshet och sjukpensionering i samma variabel då olika sociala system kan se olika ut världen över. Även om arbetslöshet inte framkom i domsluten så finns den med som riskfaktor i SARA modellen, vilket visar att min litteraturgenomgång bekräftar att arbetslöshet är en viktig riskfaktor för brottet. Man kan tolka olika huruvida arbetslöshet i sig är en riskfaktor för dödligt våld mot en partner. Å ena sidan kan man se det såsom att arbetslöshet är en indikation på en djupare problematik hos gärningsmannen, exempelvis genom psykisk ohälsa, som i sin tur är ett resultat av att individen blir arbetslös eller förtidspensionerad. Mitt material ger en indikation på att majoriteten gärningsmän har en individuell problematik som med stor sannolikhet påverkar gärningsmannens sociala situation och förhållande till andra människor. Det är dock svårt att komma med ett entydigt svar på frågan då man inte vet vad som kom först; arbetslöshet eller psykisk ohälsa? Å andra sidan finns arbetslöshet som bekant med i SARA modellen vilket visar att riskfaktorn med stor sannolikhet är så pass stark att det är en riskfaktor oavsett kontext.

Jämför man forskningsresultaten mot de vanligaste riskfaktorerna ur domsluten som var problemfylld relation, utsatt offret för tidigare hot, kontroll, separation samt sexuell svartsjuka så kvarstår bilden av en labil gärningsman. Figur 5 visar en översikt av resultatjämförelsen.

Figur 5 visar de vanligaste riskfaktorerna ur forskningsöversikten och domsluten.

Separation finns med i båda grupper där separationsproblematik var den vanligaste riskfaktorn i forskningsöversikten och det vanligaste motivet till brottet i domsluten. Därför är det av yttersta vikt att samhällsinstanser såsom polis och kvinnojourer som arbetar nära offer för partnervåld, själv har denna kunskap och kan förmedla information till kvinnor i riskzon eftersom många mord specifikt sker i kontexten av en separation. Det är också viktigt inför framtida arbete med riskbedömningar, att samhället och då främst psykiatri och polis, snabbt identifierar potentiella gärningsmän som har riskfaktorer bestående av en problemfylld relation innehållande utåtagerande hot och kontroll av en partner innan ett mord inträffar.

Missbruk, depression, stalkning, tidigare partnervåld, kontrollbehov och sexuell svartsjuka är riskfaktorer som gärningsmannen skulle kunna få behandling för. Här finns det stora möjligheter för samhället och psykiatri att samverka för att lättare lokalisera och behandla dessa individer. Det initiala skedet består dock i att samhället har vetskap om vilka riskfaktorerna är för just dödligt våld i nära relation och det som denna studie bidrar till.

Stor åldersskillnad har i den internationella forskningen visat sig vara en riskfaktor och då främst om gärningsmannen är mer än tio år äldre än offret. Den genomsnittliga ålderskillnaden ur domsluten visar att gärningsmannen var 45 år vid brottet och offret 40 år vilket stöds av den nationella forskningen men går emot den internationella forskningen, då fem års åldersskillnad inte kan betraktas som en stor åldersskillnad.

I innehållsanalysen framkom fall nummer två där gärningsmannen i stället var 21 år yngre än offret. Detta kan å ena sidan vara ett ovanligt fall som enbart förekommer enstaka gånger, men det krävs fler analyser av ett större urval för att se exakt hur förekommande detta är och på vilket sätt som en stor ålderskillnad verkar som en riskfaktor för mord. Ett tillkortakommande i uppsatsen är just bristen på domslut, det hade varit intressant att utföra fler analyser i SPSS utifrån kodschemat på ett större antal domslut för att se om samma riskfaktorer återstår.

Konklusionen är att det finns kända riskfaktorer för brottet dödligt våld i nära relation hos gärningsmannen. Ofta finns en historia av problem, våld och hot mot offret långt innan mordet sker. Riskfaktorerna har därmed varit påtagliga innan brottet hos majoriteten gärningsmän och kan liknas vid tickande bomber som briserar när friktion uppstår. Dessa labila, socialt marginaliserade och sjuka gärningsmän reagerar och agerar annorlunda än friska människor och därför är det så viktigt att samhället har kunskap över hur de ska hantera dem för att ett mord aldrig ska behöva ske. Vetenskaplig nationell forskning över dödligt våld i nära relation har varit sparsam, där denna uppsats bidrar till att fylla denna lucka. Det finns trots detta mycket kvar att göra, då nästa steg för samhället är att avgöra *hur* man på bästa sätt preventivt arbetar med riskfaktorerna. Här ingår utförandet och fortsatt utveckling utikring riskanalyser i olika former som ämnar testa om risk föreligger för brott samt riskbedömningsinstrument där SARA modellen är ett verktyg som finns på den svenska marknaden. Även behandlingsprogram för missbruk, depression, stalkning, tidigare partnervåld, kontrollbehov och sexuell svartsjuka ingår här för att få kunskap över vilken behandling som ger bäst effekt.

5.3. Framtida forskning

Några punkter har framkommit i arbetet med denna uppsats som jag skulle vilja se att man går vidare med för att förbättra kunskapen över riskfaktorer hos gärningsmän. Speciellt två områden har utmärkt sig där mer forskning och framförallt nationell kunskap behövs.

Den första punkten gäller depression. Då depression uppges vara en riskfaktor i en så hög utsträckning hade jag gärna sett mer svensk forskning angående detta då jag anser att detta saknas. Diagnosen depression förknippas ofta med apati och nedstämdhet, vilket går emot ett brott såsom mord som kräver handling. Ofta har dödligt våld mot en partner skett på ett våldsamt sätt orsakade av affektutbrott, vilket visar på en kontrast mellan diagnos och handling. Möjligen kan man spekulera i att mediciner kan påverka handlingsförmågan hos deprimerade gärningsmän men detta är enbart spekulationer från min sida.

Den andra punkten gäller mer komparativ forskning om riskfaktorer eftersom studien identifierat flera skillnader. Förutom mer forskning om depressionens betydelse så skulle jag gärna vilja se fler komparativa studier som jämför riskfaktorer mot varandra för att få större kunskap över vilken riskfaktor som har störst betydelse. Den internationella forskningen visade exempelvis att stor ålderskillnad mellan offer och gärningsman samt gärningsmannens styvbarn har visat sig vara en riskfaktor för dödligt våld, vilket den nationella forskningen inte påvisade. Mer forskning behövs därför om detta för att utröna hur betydelsefull dessa faktorer är för brottet och på vilket sätt styvbarn och hög ålderskillnad verkar som riskfaktorer för gärningsmannen. Man kan spekulera i att det antagligen inte är styvbarn per se som är riskfaktorn utan att det rör sig om problematiska hemförhållanden där styvbarnet symboliserar mammans tidigare förhållanden som gärningsmannen tolkar som provocerande och sexuell svartsjuka uppstår. Mer forskning behövs över dessa områden för att ta reda på varför dessa riskfaktorer skiljer sig mellan nationell och internationell forskning.

Avslutningsvis visar denna uppsats att dödligt våld i nära relation är ett viktigt ämne att belysa. Partnervåld är ett omfattande problem i samhället men kan också vara en tidig indikation på att risk föreligger för dödligt våld. Riskfaktorer har lyfts fram i uppsatsen som har verifierats av tidigare forskning och av en egen analys. Även om det behövs fortsatt forskning över riskfaktorer så talar ändå det samstämmiga forskningsläget om att det finns faktorer att arbeta med för att förhindra att cirka 17 kvinnor mördas varje år av en man de har haft en nära relation till.

REFERENSER

- Aldridge, A. L., & Browne D. K. (2003). Perpetrators of Spousal Homicide: A Review. *Trauma Violence & Abuse*, 4, 265-276
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Banks, L., Crandall, C., Sklar, D. & Bauer, M. (2008). A Comparison of Intimate Partner Homicide to Intimate Partner Homicide-Suicide: One Hundred and Twenty-Four New Mexico Cases. *Violence Against Women*, 14, 1065-1078
- Belfrage, H. & Rying, M. (2004). Characteristics of Spousal Homicide Perpetrators: A Study of All Cases of Spousal Homicide in Sweden 1990-1999. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14, 121-133
- Brottsförebyggande rådets hemsida, <http://www.bra.se/#&panel1-1> > Hämtad 2013-04-13
- Brottsförebyggande rådet (2002). *Våld mot kvinnor i nära relationer, en kartläggning*. Rapport 2002:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2012). Hemsida <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/kvinnomisshandel.html> > Hämtad 2013-05-07
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB
- Burt, B., A. (2001). Definitions of Risk. *Journal of Dental Education* 65, 1007-1008
- Campbell, J. C., Webster, D., Koziol-McLain, J., Block, C., Campbell, D., Curry, M. A., Gary, F., Glass, N., McFarlane, J., Sachs, C., Sharps, P., Ulrich, Y., Wilt, S. A., Manganello, J., Xu, X., Schollenberger, J., Frye, V. & Laughon, K. (2003). Risk Factors for Femicide in Abusive Relationships: Results From a Multisite Case Control Study. *Public Health*, 93, 1089–1097
- Campbell, J. C, Glass, N., Sharps, P. W., Laughon, K. & Bloom, T. (2007). Intimate Partner Homicide: Review and Implications of Research and Policy. *Trauma, Violence & Abuse*. 8, 246-269
- Capaldi, D., M, Knoble, N. B., Shortt, J., W & Kim., H., K. (2012). A Systematic Review of Risk Factors for Intimate Partner Violence. *Partner Abuse*. 3, 231–280
- Dobash, R., E, Dobash, R., P & Cavanagh, K. (2009). Out of the Blue: Men Who Murder an Intimate Partner, *Feminist Criminology*, 4, 194-225
- Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U., & Addad, M. (2010). Typology of Intimate Partner Homicide. Personal, Interpersonal, and Environmental Characteristics of Men Who Murdered Their Female Intimate Partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54, 494-516

Grann, M. & Wedin, I. (2002). Risk Factors for Recidivism Among Spousal Assault and Spousal Homicide Offenders, *Psychology, Crime & Law*, 8, 5-23

Hanson, R. K. (1998). What do we know about sex offender risk assessment? *Psychology, Public Policy, and Law*, 4, 50-72

Infotorgs hemsida > www.infotorg.se Hämtad 2013-05-01

Ivert, A-K., Mellgren, C., Nilsson, E-L., & Svalin, K., kommande. *Att söka, samlar och värdera.*

Jacobsen, D. I. (2010). *Förståelse, beskrivning och förklaring; introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete.* Lund: Studentlitteratur

Kivivuori J. & Leht, M. (2012). Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland- Distinct or Shared with Other Homicide Types? *Homicide Studies*, 16, 60-77

McFarlane, J. M, Campbell, J. C, Wilt, S., Sachs, C., J, Ulrich, Y. & Xu, X, (1999). Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide studies*, 3, 300-316

Merriam, S., B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod.* Lund: Studentlitteratur

Motion 2012/13: SO267 Mäns våld mot kvinnor och andra former av våld i nära relation> http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Motioner/Mans-vald-mot-kvinnor-och-andr_H002So267/?text=true Hämtad: 2013-05-07

Riggs, D. S. & Kilpatrick, D. G. (1990). Families and friends: Indirect victimisation by crime, in *Victims of Crime: Problems, Policies, and Programs*, eds A. J. Lurigio, W. G. Skogan & R. C. Davis, California: Sage Publications

Riley, M., W. (1963). *Sociological research. Vol 1: A Case Study Approach.* San Diego: Harcourt Brace Jovanovich

Rying, M. (2001). *Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.* Brå-rapport 2001:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Rying, M. (2007). *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer.* Brå-rapport 2007:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

SFS 1962:700 Brottsbalken

Socialstyrelsen (2013). hemsida> <http://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/valdinararelationer/valdsutovare/definition> Hämtad 2013-05-13

Stadskontoret (2012). *Efteråt är allting för sent. Om utredningar av vissa dödsfall.* Stockholm: Stadskontoret.

Wennberg, S. (2008). *Introduktion till straffrätten*. Solna: Nordstedts Juridik

Bilaga 1

Kodschema för domslut

1. Typ av relation mellan offer och gärningsman

0= Skilda

1= Gifta/sambo

2. Gärningsmannens ålder: skriver in.. (0=okänd)

3. Offrets ålder: skriver in.. (0=okänd)

4. Brottstyp

0= Mord

1= Försök till mord

2= Vållande till annans död

3= Misshandel

5. Påföljd

0= Fängelse

1= Frikänd

2= Rättspsykiatrisk vård

6. Motiv

0=Okänt

1=Känt

7. Utsatt offret för tidigare partnervåld

0= Nej

1= Ja

8. Utsatt offer för tidigare hot om våld

0= Nej

1= Ja

9. Personlighetsstörning

0= Nej

1=Ja

10. Psykisk sjukdom

0=Nej

1=Ja

11. Tidigare försök till strypning

0=Nej

1=Ja

12. Drog och alkoholmissbruk

0=Nej

1=Ja

13. Sexuell svartsjuka

- 0=Nej
1= Ja
14. Separation
0=Nej
1=Ja
15. Stalkning
0=Nej
1= Ja
16. Tillgång till vapen
0= Nej
1= Ja
17. Depression/självordstankar
0=Nej
1=Ja
18. Styvbarn som bor i hemmet
0=Nej
1= Ja
19. Våld under offrets graviditet
0=Nej
1= Ja
20. Våldtäkt
0=Nej
1= Ja
21. Problemfylld relation
0=Nej
1= Ja
22. Kontrollbehov
0=Nej
1= Ja
23. Stor åldersskillnad mellan offer och gärningsman
0=Nej
1=Ja
24. Arbetslöshet
0=Nej
1=Ja
25. Förtids/sjukpensionering
0=Nej
1=Ja

26. Psykisk stress

0=Nej

1= Ja